



İslam Ülkelerinde İslami - Ekonomik Kalkınmaya Güncel Bir Bakış

A Current Look at Islamic-Economic Development in Islamic Countries

Nurbanu TEKİN ÖZMEN

Marmara Üniversitesi
İslam Ekonomisi ve Finansı Enstitüsü
İslam Ekonomisi ve Finansı Bölümü
nurbanutekin95@gmail.com

Marmara University
Institute of Islamic Economics and Finance
Department of Islamic Economics and Finance
<https://orcid.org/0000-0002-1345-471X>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Types
Geliş Tarihi | Received
Kabul Tarihi | Accepted
Yayın Tarihi | Published
Yayın Sezonu | Pub Date Season
Sayı | Issue
Sayfa | Pages

Rapor | Report
25 Ekim | October 2024
26 Haziran | June 2025
30 Haziran | June 2025
Haziran | June
9
20-31

Atıf | Citation

Tekin Özmen, N. K. (2025). İslam Ülkelerinde İslami-Ekonomik Kalkınmaya Güncel Bir Bakış.
. *Maruf İktisat İslâm İktisadî Araştırmaları Dergisi*, (9), 20-31.
DOI: 10.58686/marufiktisat.1573210

İntihal | Plagiarism | Telif Hakkı | Copyright

Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır.
İntihal tespit edilmemiştir
This article has been scanned by iThenticate. No
plagiarism detected.
Yayıncı | Published by
Maruf Eğitim Araştırma ve Dayanışma Vakfı
Maruf Education Research and Solidarity Foundation

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif
hakkına sahiptirler ve çalışmaları
CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır.
Author(s) publishing with the journal retain(s) the
copyright to their work licensed under the
CC BY-NC 4.0.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların
kaynakçada belirtildiği beyan olunur. | It is declared that scientific and ethical principles have been followed while
carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Nurbanu TEKİN ÖZMEN)

İslam Ülkelerinde İslami-Ekonomik Kalkınmaya Güncel Bir Bakış

Öz

Nüfusunun çoğunluğunun Müslüman olduğu ülkeler 20. Yüzyıl ortaları itibariyle ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlayabilmek adına İslam'ın öngördüğü kural ve yöntemleri baz alarak yeni ürünler ve uygulamalar ortaya koymaya başlamışlardır. Bu uygulamalar değişen dünya koşullarına uyum sağlamak ve çağdaşlaşmak adına 20. Yüzyıl başında zekât, sadaka, vakıf gibi İslami kalkınma kurumlarından vazgeçen veya büyük ölçüde batılı kurumlara bel bağlayan İslam ülkeleri için yeni bir çağın başlangıcı olmuştur. Bu çalışma bu ülkelerden bazılarını (Bahreyn, Bangladeş, Brunei, Endonezya, Katar, Kuveyt, Malezya, Suudi Arabistan ve Umman) İslami-ekonomik kalkınmışlıkları açısından, özellikle zekât potansiyelleri ve halkın İslami bankacılığa gösterdikleri teveccüh bağlamında çeşitli makroekonomik veriler ışığında incelemekte; akabinde ise bu ülkeleri söz konusu özelliklere göre karşılaştırıp öneriler sunmaktadır. Bu ülkeler arasında yapılacak olan İslami-ekonomik kalkınmışlık üzerine bir karşılaştırmanın literatüre katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: : İslami-ekonomik kalkınma, zekat, İslami bankacılık

JEL Sınıflandırması: G21, O15, O53, P48, Z12

A Current Look at Islamic-Economic Development in Islamic Countries

Abstract

Since the mid-20th century, many Muslim-majority countries have increasingly turned to Islamic principles and methods to foster economic growth and development. This shift represents a significant departure from earlier trends in the early 20th century, when many of these countries distanced themselves from traditional Islamic institutions such as zakat, sadaqah, and waqf in favor of Western economic models. This study examines the Islamic-economic development of selected Muslim-majority countries—namely Bahrain, Bangladesh, Brunei, Indonesia, Qatar, Kuwait, Malaysia, Saudi Arabia, and Oman—by focusing on their zakat potential and the public's acceptance of Islamic banking practices. Drawing on a range of macroeconomic indicators, the study compares these countries in terms of their adherence to Islamic economic principles and evaluates the outcomes. The findings aim to offer policy recommendations and contribute to the academic literature by providing a comparative analysis of Islamic-oriented economic development in the contemporary Muslim world.

Keywords: Islamic-economic development, zakah, Islamic banking

JEL Classification: G21, O15, O53, P48, Z12

Giriş

İslam ülkeleri Osmanlı'nın dağılmasının ardından yeniden şekillendiler ve kendi ticari işlemlerinde batılı uygulamalara yönelmeye başladılar. Sermayenin yükselen gücü batı ile ticaretlerini geliştirebilmek için kendi hukuklarında ve kurumlarında değişiklikler yaptılar. Kimileri de buna mecbur bırakıldı ve İslami kabul edilebilecek bazı kurum ve kanunları lağvedip yerine yeni batı uyumlu kanun ve kurumlar getirdiler. Osmanlı bu süreci 1850 Ticaret Kanunnamesi ile başlattığında Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Mısır hükümdarlığı çoktan İngiltere ve diğer batı ülkeleri ile batı tarzı ticari ilişkilerini başlatmıştı (Eşiyok, 2010: 73). Ardından Osmanlı'daki aydın kesim de batı ile ticareti geliştirmek üzerine birtakım somut adımlar atmaya başladılar. Devlet eliyle batı tarzı şirketler kurup bunları yine batı tarzı yönetmeliklerle yönettiler. Nitekim bu geç kalınmış bir hamle oldu ve Osmanlı ne kadar iktisadi anlamda batılılaşma gayreti içerisinde olsa da bu onu kurtarmaya muktedir olmadı. Onun hemen ardından gelen Türkiye Cumhuriyeti iktisadi kanun ve düzenlemelerini, kurum ve kuruluşlarını tamamen dini saiklerden ayırttı ve yeni seküler hüviyetine kavuştu. Osmanlı'nın kaybettiği topraklardaki ve diğer kıta-bölgelerdeki Müslüman kesimin çoğunlukta olduğu devletler bir toparlanma sürecine girdiler. Bu devletler de batı ile ticaretlerini geliştirmek gayesinde idiler ve bunun için gerekli kanun-düzenlemeleri hayata geçirdiler. Söz gelimi ölçü-tartı yenilemesi gibi uygulamalar bu devletlerin hepsinde vuku buldu. Bunun sonucunda halkı Müslüman olduğu halde iktisadi anlamda seküler olan bu devletlerde yeni uyanışlar gerçekleşti ve ilk kez modern anlamda İslam iktisadi faaliyetleri yürütülmeye başlandı. İslam iktisadının öngördüğü faizsiz ekonomi, adil bölüşüm vs. gibi kavramlar yeniden gün yüzüne çıktı zira Neo-klasik iktisat düzeninin hâkim olduğu evrede sadece birer literatürden ibaret kalmışlardı. Nihayet İslam ülkeleri bu tamamen teoride kalan kavramları yeniden hayata geçirebilmek için adımlar atmaya başladılar. Günümüzde bu adımların küçük de olsa faydalarını görmekte olan İslam ülkeleri nihayetinde bu emele yaklaşma amacı gütmektedir.

Bu çalışmada öncelikle literatür taraması başlığı altında İslami-ekonomik kalkınma mefhumunun üzerinde durulacak ve bu konuda yapılan çalışmalar incelenecektir. Ardından sözü edilen İslam ülkelerinin zekât ve İslami bankacılık alanlarındaki gelişmişlik durumları çeşitli makroekonomik veriler açısından ele alınacaktır. Sonuç ve öneriler kısmında ise bu ülkeler bu saikler açısından karşılaştırılacak ve öneriler sunulacaktır.

1. Literatür Taraması

İslam ülkelerindeki ekonomik kalkınmanın etmenlerini tartışabilmek için evvela bunların neler olduğunu ve olabileceğini tespit edebilmek gereklidir. Ekonomik kalkınma güncel olarak; bir ülkenin ekonomik, siyasi ve sosyal refahının geliştiği süreçtir. Bir ülkenin ekonomik kalkınması nüfusun yaşam düzeyi, ekonominin rekabet yeteneği, ülkenin gayri safi yurt içi hasılası, kişi başına düşen millî gelir ve ekonomik özgürlüğün olumlu yönde değişmesi ile tanımlanan bir süreçtir (Escobar, 1988: 429). Bu kalkınma sürecinin içine hem siyasi hem sosyal hem de iktisadi faktörler dâhil olmaktadır.

İslami ekonomik kalkınma başlığı altında ele alınabilecek eserlere bakıldığında; Chapra (1993) İbn-i Haldun'un dairesel nedensellik modeli üzerinden dünyadaki İslami ekonomik kalkınmanın geleceği üzerine bir projeksiyonda bulunmaktadır. Buna göre tüm Müslüman uluslar sömürgeci kurtulup bağımsızlıklarını kazandıkları andan itibaren demokratikleşme yolunda önemli adımlar atmış ve bu ulusların İslam'a olan teveccühlerinin artmasını sağlamıştır. İnsanların daha fazla İslami değerler üzerinde durmaya başladığını dile getiren Chapra bu sayede bu ülkelerin geleceklelerinden umutlu olduğunu ifade etmiştir. Ek olarak fıkıhın iki yüzyıl öncesine nazaran daha yenilikçi ve gerçekçi olmasının da bu tutuma büyük bir etkisi olduğunu savunmuş; eğitime daha fazla önem verilmesi, kadınların iş hayatında daha aktif rol oynaması gibi etmenlerin bu ülkeler için dairesel nedensellik döngüsünü olumsuzdan olumluya çevirme ihtimalini artıracasına işaret etmiştir. Abdel Hameed M. (2002) İslami ekonomik düzende mülkiyet haklarının açık bir şekilde ortaya koyulduğunu ifade etmiş, şeriatın mülk sahiplerinin haklarının ve ayrıcalıklarının nasıl korunacağına dair gerekli kurumsal çerçeveyi açıkça izah ettiğini belirtmiştir. Makale, aynı zamanda İslam'ın diğerlerinin mülkiyet haklarının ihlal edilmemesi kaydıyla serbest piyasaya ve ekonomik özgürlüklere geniş bir alan tanıdığını da üzerinde durmaktadır. Bir İslami hükümetin kaynakların etkili dağılımını sağlayabilmek adına piyasa odaklı politikalar geliştirmesi, hükümetin piyasaya müdahalesini minimumda tutması ve bu müdahale gücünü ekseriyetle mülkiyet haklarının doğru şekilde uygulanmasını sağlayabilmek için kullanması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca hisbe teşkilatının piyasayı izlemek ve gereken etik-kanuni uygulamaları gerçekleştirmek için oldukça etkili bir kurum olduğunu göstermiştir. Rehman ve Askari (2010) İslam ülkelerinin hukuki ve kurumsal yapılarının ne derece İslami olduğunu araştırmış ve ilginç sonuçlara ulaşmıştır. Bu doğrultuda oluşturulan İslamilik endeksine göre gelişmiş ülkelerde İslamilik oranlarının kendini İslami olarak nitelendiren ülkelere nazaran daha fazla olduğu öne sürülmüştür.

Sözgelimi İslam ülkelerinin çoğunun gelişmekte olan ülkeler olmasında kötü ekonomi politikaları, etkili olmayan kurumsal yapılanmalar, yolsuzluk, hukukun üstünlüğünü benimsememe, kadın haklarını ve eğitimi göz ardı etme gibi belli başlı sorunların etkili olduğunu dile getirmiştir. Ahmad (2016) İslami bankacılığın iktisadi kalkınmaya etkisi üzerinde durmuş ve bu bankaların politikasının sadece ribanın yasaklanmasından ibaret olamayacağını bu işi yaparken aynı zamanda ülkelerin ekonomik kalkınmalarına da destek verebilecek ürünlere sahip olmaları gerektiğini savunmuştur. Bir İslami bankanın ülke kalkınmasına destek verebilmesi için finansal kaynaklarını tevrruk gibi araçlardan ziyade kar/zarar ortaklığı bazlı araçlara yönlendirmesinin daha faydalı olacağını ifade etmiştir. Dahası İslami bankaların sanayi-tarım gibi üretim sektörlerinde fon değerlendirme noktasında sınıfta kaldığını ve topladıkları fonların büyük kısmının dayanıklı tüketim mallarının ve hizmetlerin perakende ticaretinde istihdam edildiğini eklemiştir. Bunun çözümü olarak ürün merkezli murabaha gibi enstrümanlarla KOBİ'lerin desteklenmesi, mudarebe-icare-müzaraa-selem gibi ortaklık çeşitlerinin de yaygınlaşması gerektiğini belirtmiştir. Kalkavan vd. (2021) E7 ülkeleri (Brezilya, Çin, Endonezya, Meksika, Rusya ve Türkiye) için yaptıkları Fuzzy DEMATEL analizi ile bu ülkelerin ekonomik kalkınmalarında ve büyümelerinde İslam ahlaki prensiplerinin etkisinin nasıl olacağını 8 farklı kriter bağlamında incelemiştir. Bu kriterler; Yoksulluğun önlenmesi, ekonomik faaliyetlerde İslam ahlaki değerlerinin gözetilmesi, israftan kaçınma, eğitim ve istihdamda fırsat eşitliği sağlanması, faiz yasağı ve iş otaklığı, şirketler için eşit ekonomik fırsatlar, adil gelir dağılımı ve vergilendirme, mülkiyet hakları ve sınırları olarak belirlenmiştir. Bu kriterler içinden en önemli olanların ekonomik faaliyetlerde İslami ahlaki değerlerin gözetilmesi, adil gelir dağılımı ve vergilendirme, faizin yasaklanması ve iş ortaklığı olduğunu tespit etmiştir. Bu çalışmada üzerinde durulan 8 farklı kriter bir ülkenin İslami-ekonomik kalkınmasını temin edebilmek adına vazgeçilmez unsurlar olarak göze çarpmaktadır. Khavarinezhad vd. (2021) İslami finans enstrümanlarından ekonomik büyümeye oldukça fayda sağlayabileceği öngörülen sukuk finansmanının Malezya, İran, Pakistan, Katar, Bahreyn, Türkiye, Endonezya, BAE ve Suudi Arabistan gibi İslam ülkelerine etkisini 2006-2015 yılları arasındaki verileri kullanarak panel veri analizi tekniği ile hükümet harcamaları, brüt sermaye oluşumu, iş gücü ve ihracat değişkenleri üzerinden incelemiş ve bulgular sukuk katsayılarının %10 anlamlılık seviyesinden daha az bir seviyede %94'lük bir güven düzeyiyle istatistiksel olarak anlamlı olduğunu daha açık bir şekilde sukuk finansmanının adı geçen ülkelerin ekonomik büyümelerine etkisinin %90 oranında olduğunu ortaya koymuştur. Uddin ve Masih (2010) ise İslami-ekonomik kalkınma ekosisteminin oluşabilmesinin ülkelerin finansal olarak özgürleşmesine ve insani kalkınmanın gerçekleşmesine bağlı olduğunu söyler. İnsani kalkınma kavramı hükümetin eğitim, sağlık gibi sosyal ve insani ihtiyaçlara ne derece önem verdiği ile ilgilidir. İnsani ihtiyaçların karşılanması güç olduğu ülkelerde İslami-ekonomik kalkınmanın varlığından söz etmek ne yazık ki mümkün değildir. Yoksulluğun tam anlamıyla önlenmesi, insanların mal ve hizmet ihtiyaçlarının karşılanması ve aynı zamanda doğal kaynakların-vahşi hayatın-ekolojik dengenin korunması sürdürülebilir bir İslami-ekonominin olmazsa olmaz şartlarıdır. Ampirik bir çalışma olan bu makalede Malezya özelinde finansal büyümenin insani kalkınmayı nasıl etkilediği sorusu sorulmuş ve bulgulara finansal büyümenin insani kalkınma için gerekliliği ortaya koyulmuştur.

Bu çalışmanın özgün yönü 9 adet İslam ülkesini aynı anda zekat ve İslami bankacılık kurumları bağlamında inceliyor ve karşılaştırıyor olmasıdır. Yapılan inceleme sonucunda İslami ekonomik kalkınma üzerine literatürde adı geçen ülkeler özelinde bu şekilde geniş kapsamlı bir çalışmaya rastlanmamıştır.

2.1. Kalkınmanın Siyasi Boyutu

İslam devleti halkının maişetini sağlamakla yükümlüdür. Müslüman bir toplumda ihtiyaç sahibi bir kimseyi önce akrabaları, olmazsa komşuları, son çare olarak devlet gözetmelidir ve ihtiyacı bir şekilde karşılanmalıdır. Aksi halde İslam'ın ön gördüğü makasda ters düşülmüş olur. İslam devleti günümüzdeki bir sosyal devlet gibi halkının zaruri ihtiyaçlarını mümkün olduğunca karşılayabilmeli ve temin edebilmelidir. Bu zaruri ihtiyaçlar, Makasid-ı Şeria'nın zaruriyyat kısmında sayılabilecek olan; can, nesil, akıl, mal ve dinin korunması meseleleridir. İslam devleti bunları koruyabilmek için gerekli olan kurum ve kuruluşları inşa etmek kanun ve düzenlemeleri yapabilmek; haddizatında gerekli eğitim, sağlık, adalet ve güvenlik gibi hizmetleri halkına sunabilmelidir (Boynukalın, 2003).

2.2. Kalkınmanın Sosyal Boyutu

İslam devletinde kalkınmanın bütünüyle devlet eliyle gerçekleştirildiğini söyleyebilmek mümkün değildir. Devlet elbette bunun temel sağlayıcısı konumundadır nitekim halk da kendi teşebbüsleriyle bu boyutu şekillendirebilecek niteliktedir. Çünkü İslam'daki toplumsal refahı ifade eden naslar sadece devlete değil bireylere de hitap etmektedir. Sözgelimi bir Müslüman

önce kendisine sonra çevresindeki insanlara mümkün olabilecek maksimum faydayı sağlayabilmelidir. Bunun için İslam devletlerinde tarih boyunca halk tarafından çeşitli dayanışma müesseseleri kurulmuştur. Bunların başlıcaları arasında vakıflar, imarethaneler ve birtakım mesleki dayanışma organizasyonları (ahiler vb.) vardır. Bunlar çoğu zaman halkın kendi eliyle kurduğu devletin de desteklediği yapı ve organizasyonlardır.

2.1. Kalkınmanın Ekonomik Boyutu

Bu çalışmada daha ziyade ilgilenilen kısım kalkınmanın ekonomik boyutudur. İslam iktisadının başlıca ekonomik kurumları arasında; ganimetler, vergiler, zekât ve sadakalar, fitre ve fidyeler ve para vakıfları sayılabilir. Savaşların yoğun olduğu dönemlerde ganimetlerin 1/5'i beytülmale aktarıldı ve bu hazine geliri olurdu (Apaydın, 1998). Bunun haricinde vergiler de hazineye aktarılır ve halkın refah düzeyini doğrudan veya dolaylı olarak yükseltecek çeşitli faaliyetlerde kullanılırdı. Zekâtlar tarih boyunca devlet eliyle toplanmış veya halk kendi inisiyatiflerince gerekli yerlere ulaştırmıştır. Sadakaları halk çoğunlukla kendileri toplamış ve kendi aralarında tedavül ettirmiştir. Fitre ve fidyeler için de aynı şeyin geçerli olduğu söylenebilir. Para vakıfları ise Osmanlı'da oldukça rağbet gören ve bugünkü katılım bankalarının fon kullandırma yöntemlerine temel teşkil eden bir uygulamadır.

3. Günümüz İslam Devletlerinde İslami – İktisadi Kalkınmışlık

Burada İslam devletleri ibaresinden kasıt halkının çoğunluğu Müslüman olan devletlerdir. Bu devletlerin sayıları oldukça fazla olsa bile bu çalışmada daha ziyade belli başlı İslam ülkelerinin İslami-iktisadi kalkınmışlık durumları incelenecektir. Bu devletler: Bahreyn, Bangladeş, Bruney, Endonezya, Katar, Kuveyt, Malezya, Suudi Arabistan ve Umman. Bu devletleri ayrı ayrı başlıklar halinde ele alıp ikinci dünya savaşından itibaren ekonomik kalkınmalarının ne kadar bir kısmının İslamileştirmesini tespit etmeye çalışacağız.

Seçili Ülkelerin Haritadaki Konumları



Kaynak: Yapay zekâ ile tarafımızca oluşturulmuştur.

3.1 Bahreyn

Nüfusunun %73,7'si Müslüman olan Bahreyn'de (World Population Review, 2024) ilk İslami banka 1979 yılında kuruldu (BISB, 2024). Günümüze kadar çeşitli müstakil ve pencere tarzı İslami bankacılık faaliyetleri yürütülmesine karşın Bahreyn'de İslami bankacılığın toplam bankacılık içerisindeki payı %20,86'dır (IFSB, 2024:28). AAOIFI'nin merkezi olan Mana'ma'yı da içerisine alan ülkede İslami finans faaliyetleri yaygınlaşmaya devam etmektedir. Bahreyn'de zekatlar devlet eliyle toplanmaktadır ve bu işi Adalet ve İslam İşleri Bakanlığı (MJIA) yürütür. MJIA zekâtla beraber halktan sadaka da toplamaktadır. Topladığı fonlar, maliye bakanlığı ve dış denetim de dâhil olmak üzere diğer bakanlıklar ve organizasyon kuruluşları tarafından mali ve idari kontrole tabidir. Ama veriler MJIA'nın sitesinde veya herhangi bir yerde yayınlanmaz (Muhammad, 2019: 3-4).

3.2 Bangladeş

Bangladeş de nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan ülkeler arasındadır ve bu oran %91,7'dir (World Population Review, 2024). İslami bankacılık sektörüne uzun zamandır sahip olan bu ülkede 2023 yılı itibarıyla İslami bankacılığın total bankacılık içindeki yüzdesi %21,33 civarındadır. (IFSB,2024: 28). Ayrıca hükümet tarafından işletilen İslam Vakfı Zekat Fonu zekatları toplamak ve dağıtmak için kurulmuş anahtar konumunda bir fondur. Görüldüğü gibi Bangladeş zekâtları hem devlet eliyle hem de özel vakıflar aracılığıyla toplamaktadır. Zekâtların devlet eliyle toplanmasının resmi kayda alınmasının ve kanunla sınırlarının çizilmesinin ülkelerin iktisadi kalkınmasına yararı üzerine sırf Bangladeş ekseninde yapılan pek çok çalışma görülmektedir ve bu çalışmalar belli bir oranda meyvesini vermiştir (Monir, 2024: 30). Doğrudan hükümete bağlı olan Bangladeş İslam Vakfı bünyesinde yapılan kalkınmaya katkısı önemli olan çalışmalar yalnızca bununla sınırlı değildir. Yoksul, fakir, kimsesiz ve sigortası olmayan insanların ücretsiz bir şekilde sağlık hizmeti gördüğü ve ilaçlara da ücretsiz olarak erişebildiği bir sistem de mevcut. Ülke genelindeki 380 merkezde hizmet veren ücretsiz mektepler de İslami ilimler ve okul öncesi eğitim gibi alanlarda faaliyet göstermektedir (Bangladesh Islamic Foundation, 2024). Ek olarak Bangladeş Merkez Bankası bütçe açığını kapatmak ve diğer ekonomik faaliyetleri yerine getirmek amaçlı sukuk çıkartmakta ve ihraç etmektedir (Hasan, 2022: 169).

3.2 Bruney

Neredeyse yarım milyon olan nüfusunun %66'sı Müslümandır ve ülkenin resmi dini İslam'dır (Sultanate of Oman,2025). Bruney dünyadaki en yüksek İslami bankacılık oranlarına sahip olan ülkelerden biridir ve bu oran 2024 yılı itibarıyla %61,74'tür. Bruney'de ilk İslami bankacılık faaliyeti resmi olarak 1990 başlarında başlamıştır ve ilk kurulan banka 1992 yılında vücuda gelen Tabung Amanah İslam Brunei'dir (Shahid & Tan, 2001: 328). Bruney'de zekat toplama işi doğrudan devlet eliyle yapılır ve Din İşleri Bakanlığı'na bağlı Pusat Pungutan Zakat adlı birim tarafından yürütülür (KHEU, 2025).

3.2 Endonezya

Nüfusun %88'inin Müslümanlardan (World Population Review, 2024) oluştuğu bir devlet olan Endonezya'da ilk Şeriat uyumlu banka 1991 yılında kurulan Bank Muamalat Indonesia'dır (Marlina et al., 2021 : 3).O günden bugüne pek çok yeni İslami banka kurulan ve pencere uygulamalarının da devam ettiği Endonezya'da 2023 yılı itibarıyla İslami bankacılığın tüm sektördeki payı %7,4 civarındadır(IFSB, 2023:23). 1992 tarihli 7 Sayılı Kanun Endonezya'da İslami Bankacılığın önünü açan ve İslam ekonomisi prensiplerini baz alan ilk kanundur(Marlina et al., 2021 : 3). Endonezya'da Bölgesel Kalkınmada İslami Hukuk Yaklaşımının kullanımı, yerel hükümetlerin dine dayalı kalkınma politikaları geliştirmelerini gerektiren 2014 tarihli 23 sayılı Kanun'da düzenlenmiştir. Buna ek olarak, Endonezya'da Endonezya Ulema Konseyi ve İslami Şeriat Servisi gibi İslami Hukuka dayalı bölgesel kalkınmanın gelişimini destekleyen çeşitli kurum ve kuruluşlar da bulunmaktadır. Zekât İdaresi Kanunu 38/1999, fakirler için ödenen sadakaların (zekât) yönetimini düzenler. Bu kanun, Müslümanların zekât ödemeleri için uygulanabilir bir yükümlülük getirmez. Aksine, çok sayıda mevcut kamu ve özel zekât kurumunun birleştirilmesi, merkezileştirilmesi ve koordinasyonunu hedefler. Kanunun zekât ödemelerinin miktarını arttırdığı, zekât fonlarını fakirler için sosyal refaha yönlendirdiği, zekât toplamının yasal temelini güçlendirdiği ve genel olarak Endonezyalıların katılım seviyelerini ve dindarlığını arttırdığı görülmektedir (Salim, 2008: 128). Kanun, öncelikle zekât yönetimi için Ulusal Zekât Ajansı'nın (BAZNAS) görev ve yetkileriyle ilgilenir, ancak aynı zamanda özel zekâtla ilgili kurumları da kapsar. Vakaf, kurucuları tarafından toplumun çıkarına kullanılmak üzere gayrimenkul ve/veya maddi mallarla bağışlanmış dini bir vakıftır. Vakıf ile ilgili 41/2004 sayılı Kanun, bağımsız Endonezya Vakıf Ajansı'nı ('Badan Wakaf Indonesia', kısaltılmış adıyla BWI) kurmuş ve vakıfları yönetenlerin denetimini ona vermiştir. 42/2006 sayılı Hükümet Yönetmeliği, vakıf yönetimi için esas ve usul kurallarını sağlar ve vakıfla ilgili olan İslam Hukuku Derlemesi'nin III. Bölümü ile örtüşmektedir (Herianingrum, 2024: 648). Görüldüğü gibi Endonezya'da İslami kalkınmayı hedefleyen kurum ve kuruluşlar kanun yoluyla güvence altına alınmıştır.

3.3 Katar

Katar'da Müslüman nüfusun genel nüfusa oranı %63,94'tür (World Population Review, 2024). 1982'de kurulan Katar İslami Bankası (QIB) Katar'da kurulan ilk İslami finans kurumudur (QIB, 2024). 2019'a kadar bu banka İslami bankacılığın %43'ünü total bankacılığın ise %11'ini oluşturur hale gelmiştir (QIB, 2024). İslami bankacılık 2023 yılında toplam bankacılığın %28,76'sını oluşturmuştur (IFSB, 2024). 2023 yılında Katar nüfusu 2,716,391 olarak açıklanmış ve bunun %77'sinin Müslüman olduğu saptanmıştır. Vakıf ve İslam İşleri Bakanlığı'na bağlı zekât fonu, Katar'da zekâtın toplanmasını ve dağıtılmasını yönetir. Zekât fonu 1992 yılında kurulmuştur. Bakanlık; tasarruflar, altın, gümüş, madenler ve hayvanlar üzerinden zekât toplamaktadır. Zekât Fonu bireysel anlamdaki zekâtı gönüllülerden alıyor olsa da halka açık tüm şirketlerin çeşitli sosyal ve kültürel faaliyetleri desteklemek adına net karlarının %2,5'ini zekât fonuna aktarmasını zorunlu tutmuştur. Zekât işleri dairesi 2023 Ağustos'unda 17.003.582 Katar riyalı civarında yardım topladı ve bu yardımlardan 564 aile faydalandı (Delima et al., 2024:901). Katar'daki İslami finans sektöründe sukukun yeri çok önemlidir. Katar bankasının Katar Küresel Sukuk (QGS) olarak adlandırılan sukuk modeli genellikle Katar hükümeti tarafından kamu yararına bir finansman kaynağı olarak kullanılır. Ek olarak QGS hükümetin şeriata uygun fonları çeşitlendirmesine büyük katkı sağlar (Alhamami, 2016:79). Katar hükümetinin çıkardığı sukuklardan olan Formosa Sukuk aşırı talep nedeniyle 800 milyon dolar civarına ulaştı. Katar'da sukuklara beklenenden çok daha fazla talep olduğu görülmekte (Mohammed et al., 2020: 207).

3.4 Kuveyt

Kuveyt'te nüfusun %74,6'sı Müslümandır (World Population Review, 2024). Kuveyt Finans Evi (KFH), 1977 yılında Kuveyt'te kurulmuş ve dünyanın önde gelen İslami bankalarından biridir (KHF, 2024). Kuveyt'te 2023 yılı verilerine göre İslami bankacılık oranları toplam bankacılık içerisinde %55,68'lik dilimle 5. Sıradadır (IFSB, 2024). Kuveyt'te 2023 verilerine göre 4.2 milyon civarında insan bulunmakta ve bunun %95'ini Müslümanlar oluşturmaktadır (World Population Review). Kuveyt otoritesi ülkede zekât denetimini sağlamak için iki farklı zekât yasası çıkardı. İlk yasa, 1982'de Kuveyt Zekât Evi (KZH)'ni kuran ve devletin Vakıf ve İslam İşleri Bakanlığı'nın yargı yetkisi altındaki bir devlet kurumu olarak tanıyan 1982/1403AH (Hicretten Sonra) tarihli 5 sayılı zekât yasasıydı. 2006 tarihli ikinci zekât yasası 46 sayılı yasa olarak bilinmekte ve Maliye Bakanlığı'na Kuveyt'teki ticari şirketlerin zekâtlarını yönetme yetkisi vermektedir. Kısacası Kuveyt'te zekât yönetimi devlet tarafından hem Vakıf ve İslam İşleri Bakanlığı hem de Maliye Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. 1993 tarihli 15 sayılı tıbbi yardım içerikli yasanın işlevleri 5 sayılı zekât kanununa devredildi ve bu şekilde artık tıbbi yardıma dair belli başlı uygulamaların toplanan zekatlar ile sağlanacağı garanti edilmiş oldu (Ahmad et al., 2015:11). Kuveyt, ilk hükümet sukukunu düzenleyici yasa tasarısını Eylül 2019'da onayladı. Ancak bu onaylamanın devamı ne yazık ki gelmedi ve hükümet sukuku/ devlet sukuku tarzı bir uygulama Kuveyt'te başlatılmadı (Alowaiyesh, 2020:274).

3.5 Malezya

Malezya 1983 Haziran'ında ilk İslami banka olan Bank Islam Malaysia Berhad'ı vücuda getirdi (Balarabe et al., 2023: 46). Ülkede Müslüman nüfusun genel nüfusa oranı %61'dir. Malezya'da 2023 yılı itibarıyla İslami bankacılığın payı total bankacılık içerisinde %32,14 civarındadır ve bu oran onu dünya genelinde 6. Sıra taşımaktadır (IFSB, 2024). Malezya'da her eyalet kendi zekât yönetim kurumunu kurmuştur ve bu yönetim işlemini doğrudan devlete bağlı bir dini örgüt olan State Islamic Religious Council (MAIN) aracılığıyla yapar. Farklı eyaletlerin farklı MAIN'leri olduğu için zekâtın dağıtımı ve toplanması uygulamaları arasında farklılıklar mevcuttur. Zekât bu konsüller aracılığıyla Tevbe Suresi 60. Ayet-i Kerime'de zikredilen sınıflar olan fakir, miskin, amil, müellefe-i kulüb, rikab, garimin, fi sebilillah ve yolda kalmışlara ayrı ayrı dağıtılır (Nadzri et al., 2012:67-68.). Vergiden farklı olarak zekât Malezya'daki Müslümanlar için bağlayıcı değildir ancak zekât vermek kanuni uygulamalarla teşvik edilmeye çalışılmıştır. Bunun örneğini vergi sisteminde görmek mümkündür. Örneğin bir vatandaş bir yıl içerisinde 10.000 Ringit vergi ödemek zorundaysa ve bu vatandaş bu sene içinde 8000 Ringit zekât veriyse bu zekât vergiden düşülür ve vatandaşın 2000 Ringit vergi borcu kalır. Ayrıca arzu eden kişilerin aylık maaşlarından zekât kesintisi yapma uygulaması da mevcuttur (Embong et al., 2013:144). Ayrıca Malezya'da hükümet altyapı ve diğer ihtiyaçları karşılamak adına sukuk ihracı da yapmaktadır (Mosaid & Boutti , 2014: 6).

3.6 Suudi Arabistan

34 milyon civarında bir nüfusa sahip olan ülkenin %92'si Müslümanlardan oluşur (World Population Review). Suudi Arabistan'da İslami bankacılığın temelleri 1970'li yıllarda atılmıştır. Petrol fiyatlarındaki artışla birlikte Suudi Arabistan gibi körfez ülkelerinin sermayelerinin de dikkate değer bir artış göstermesi İslami finansal sistemlerin gelişimine zemin hazırlamıştır. Ülkedeki ilk İslami banka 1973 yılında Cidde'de kurulan İslam Kalkınma Bankası'dır (Eryılmaz & Yüce, 2020: 67). 2023 verilerine göre ülkede İslami bankacılığın tüm bankacılık sektörüne oranı %74,96 olarak tespit edilmiştir (IFSB, 2024).

Suudi Arabistan'da zekât toplama işi kurumsal bazda devlet eliyle ve yasal zorunluluk kapsamında yürütülür. Ancak bireysel zekâtlar gönüllülük esasına bağlı olarak yine devlet mekanizmasının yönlendirmesi ve denetlemesiyle toplanır (Sawmar & Mohammad:2019, 26).

3.7 Umman

5 milyon nüfuslu ülkede Müslümanların oranı %89 civarındadır (The ARDA, 2025). 2013 yılında ilk resmi İslami bankacılık faaliyetleri gerçekleşmiştir. (Salim & Al Ani, 2015: 29) İlk modern anlamda İslami bankacılık faaliyetleri diğer ülkelere nazaran çok geç başlamış olsa da nispeten yüksek bir orana sahiptir. 2024 yılı itibarıyla Umman'da İslami bankacılığın toplam bankacılık sektörüne oranı %17,6'dır. (IFSB, 2024) Umman'da zekât toplama faaliyetleri gönüllülük esasına dayalı olarak yapılır ve Avkaf ve Dini İşler Bakanlığı tarafından kontrol ve teşvik edilmektedir. Teknolojinin gelişmesi ve ilerlemesiyle birlikte zekâtlarda artık internet üzerinden toplanmaya başlanmıştır. Hükümet bu amaçla 2017 yılında e-Zakat uygulamasını geliştirmiş ve kullanıma sunmuştur. (Muhammad, 2019: 5)

4. İslam Ülkelerinde İslami Ekonomik Kalkınmaya Güncel Bir Bakış

Yukarıda kısaca bahsedilen ülkeler ile ilgili bazı makroekonomik veriler ışığında analizler yapılmaya gayret edilecektir. Ama evvela bir ülkede İslami bankacılık sektörünün gelişmiş olmasının veya zekât sadaka gibi kurumlara önem verilmesinin ne gibi avantajları veya dezavantajları olabileceği üzerinde durmak gerekir. Bu çalışmada hedeflenen, bir ülkenin İslami-ekonomik kalkınmaya önem vermesinin o ülkenin gelişmişlik düzeyine katkı sağlayabileceğini veya sağlayamayacağını tespit edebilmektir. Yukarıdaki ülkelerin çeşitli makroekonomik verileri ve İslami-ekonomik kalkınmaya dair verileri (bankacılık ve zekât) kullanılarak oluşturulan tablo aşağıda verilmiştir. Burada İslami bankacılığın konvansiyonel bankacılığa oranlaması IFSB kaynağının 2024 yılına ait İslami bankacılık raporundan alınmış olup 2023 yılına aittir. Tabloda verilen zekât bilgileri ise tahmini olup bilinen bir zekât hesaplama yöntemi olan gayri safi yurt içi hasılaya göre zekât hesaplama yöntemi ile tarafımızca hesaplanmıştır. Bu hesaplama yönteminde göre bir ülkenin toplam gayri safi yurt içi hasılasının içerisindeki tarım, endüstri ve hizmet sektöründen elde edilen gelirler ayrı ayrı hesaplanır ve bu gelirlerden tarımın ve endüstrinin %5'i, hizmet sektörünün ise %2,5'u alınarak ülkenin potansiyel zekâtı hesaplanır (Tabakoğlu ve Turan, 2017:903). Aşağıdaki tabloda sözü edilen 9 ülkenin Müslüman nüfus oranı, kişi başı düşen GSYİH'si, işsizlik oranları, zekat potansiyelleri ve İslami bankacılık oranları verilmiştir. Zekat potansiyellerinin tahmin edilmeye çalışılmasının nedeni bununla ilgili çoğu ülkenin gerçek verilerini paylaşmıyor olmasıdır. Çalışmanın konusu olan ülkelerden Malezya ve Suudi Arabistan gibi bazı ülkelerde zekât vermenin zorunlu bir uygulama olmasına rağmen bu ülkelerdeki zekât gelirlerine dahi kesin ve net olarak ulaşabilmek mümkün değildir. Bunun için çokça kullanılan bir tahminleme yöntemi olan GSYİH'ye göre zekât potansiyeli hesaplama yöntemi kullanılmıştır. Ancak zekâtı sadece GSYİH'ye göre hesaplamak bütün nüfusun zekâtı tam olarak verdiği gibi bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Bu minvalde zekâtı sadece Müslüman nüfusun verdiğini hesap etmek daha doğru bir sonuç verecektir. GSYİH'ye göre hesaplanan zekât miktarının bir de Müslüman nüfusa göre hesaplandığı düşünüldüğünde söz konusu ülkelerin potansiyel zekât miktarları Tablo 1'deki gibi olmaktadır.

Tablo 1: Ülkelerin demografik, makro-ekonomik ve İslami-ekonomik verileri

Ülke	Müslüman Nüfus (%)	Kişi Başı GS-YİH (\$)	Zekat potansiyeli (milyon dolar)	İslami Bankacılık (%)
Bahreyn	73.7	28.857	1.185	20.88
Bangladeş	91.28	2689	14.322	21.33
Brunei	78.8	34.969	0.491	61.74
Endonezya	88.25	5026	44.857	7.46
Katar	63.94	71.652	5.335	28.75
Kuveyt	74.6	29.950	4.653	55.68
Malezya	61.3	13.144	9.421	32.14
Umman	52.38	18.966	2.274	17.6
Suudi Arabistan	92.15	30.098	35.476	74.96

Kaynak: Nüfus bilgileri WorldMeter kaynağından, GSYİH verileri World Bank kaynağından, İslami Bankacılık verileri IFSB'den alınmış zekat potansiyelleri tarafımızca hesaplanmıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi bu ülkelerin Müslüman nüfusları çoğunlukta olup halkın İslami-ekonomik kalkınma düşüncesi-ne daha yakın olmaları beklenmektedir. Bunun için hesaplanan zekât miktarları ülkede açlığın ve yoksulluğun ortadan kalk-ması aynı zamanda refah ortamının sağlanabilmesi için hayati önem taşımaktadır. Ayet ve hadislerde belirtilen şekliyle zekât bir ülkede bulunan 8 sınıfa mensup olan kişilere verilmelidir. Bu sınıflar: fakir, miskin, zekât toplamakla görevli memurlar, kalpleri İslam'a ısındırılmak istenen kimseler (müellefe-i kulub), esaretten kurtulacak olanlar, borçlular, Allah yolunda cihat edenler ve son olarak yolda kalmış olanlardır (Tevbe 60). Bu sayılan ülkelerin açlık veya yoksulluk sınırı altındaki nüfusları düşünüldüğünde her yoksul kişiye ne kadar zekât geliri düşeceği basit bir matematikle hesaplanabilir.

Dünya bankasının verisine göre dünya aşırı yoksulluk sınırı 2,15 dolar ve yoksulluk sınırı 3,65 dolardır. (UNICEF,2025) Ancak bu veri birçok ülkenin ulusal yoksulluk sınırları ile tam olarak örtüşmemektedir. Her ülkenin kendi iç dinamikleri kendi yok-sulluk sınırlarının oluşmasına yol açmaktadır. Daha gerçekçi veriler elde edebilmek için ülkelerin kendi yoksulluk sınırlarına göre yoksul oranlarının belirlenmesi gerekmektedir. Bu minvalde Brunei'de yoksul oranı %5 (BORGAN, 2022), Bahreyn'de %7,5, Bangladeş'te %84,10 (Macrotrends, 2022), Endonezya'da %11,79 (BPS, 2024), Katar'da %0,4 Kuveyt'te %0,2, Ma-lezya'da %8,2 (DOSM, 2025), Umman'da %10,1 ve son olarak Suudi Arabistan'da %13,6 'dır. Bu oranlarda körfez ülkeleri için kaynak olarak Körfez İşbirliği Konseyi (GCC) üyesi olan ülkeleri kendi içerisinde değerlendiren 2022 tarihli UNESCWA raporu kullanılmıştır (UNESCWA,2022).Bu verilen bilgiler ışığında her ülke için toplanan zekâtlar yoksul nüfusa eşit olarak dağıtıldığında her bir ülke için Tablo 2'deki gibi bir sonuç elde edilir.

Tablo 2: Ülkelerin Ulusal Yoksulluk Sınırlarına Göre Yoksul Kişi Başı Düşen Zekat Potansiyelleri

Ülke	Toplam Nü-fus (bin)	Yoksulluk %	Toplam yoksul nüfus (bin)	Yoksulluk Sınırı \$	Zekat Po-tansiyeli (milyon \$)	Kişi Başı Düşen zekat miktarı \$
Bahreyn	1.643	%7,5	123	1300	1.185	9.614
Bangladeş	175.686	%74,10	130.183	165	14.322	110
Brunei	0	%5,4	25	*	0.491	*
Endonezya	285.721	%9,3	26.527	168,4	44.857	1690
Katar	3.115	%0,4	12	3841	5.335	428.067
Kuveyt	5.026	%2 altında	100 (max)	*	4.653	*
Malezya	35.978	%8,2	2.950	602	9.421	3.193
Umman	5.495	%10,1	554	971	2.274	4.097
Suudi Arabistan	34.566	%13,6	4.701	186	35.476	754

Kaynak: Nüfus bilgileri WorldMeter kaynağından alınmış, zekat potansiyelleri tarafımızca hesaplanmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Tablo 2 detaylıca incelendiğinde hakkında bilgi olan neredeyse bütün ülkelerdeki zekât potansiyeli gerçekleştiği varsayıldı-ğında yoksulluğun sona erdiği ve insanların refaha ulaştığı görülmektedir. Bunun tek istisnası %84 gibi yüksek bir yoksulluk oranına sahip olan Bangladeş'tir. Bangladeş'te yoksullara tüm zekâtlar dağıtıldığında bile yoksulluk sınırının neredeyse yarısı kadar bir gelir elde edilmektedir. Ancak bunun Bangladeş'in kendi konjonktürel yapısı olduğunu düşünmek yerinde olacaktır zira diğer bütün ülkelerde yoksulluk sınırlarının en az birkaç katı kadar zekât geliri elde etmek mümkün görülmektedir.

- Öyleyse çalışmada adı geçen ve geçmeyen tüm ülkelerin öncelikle zekât potansiyellerini gerçekleştirmeleri İslami kal-kınışlıklarını arttırmak için elzem görünmektedir. Zira azami zekât toplandığı varsayılan bu 9 ülkeden sadece bir tanesi potansiyel zekât toplanma miktarına ulaştığı zaman dahi yoksulluk sınırının altında kalmaktadır. Söz konusu bu ülke %84 gibi bir yoksulluk oranına sahip olan Bangladeş'tir.

- Bangladeş gibi yoksul ülkelerin İslami-ekonomik kalkınmalarına destek verebilmek için Katar gibi zekât potansiyeli yoksulluk sınırının çok çok üstünde olan devletler maddi- insani yardımlarda bulunabilirler veya çok daha iyi bir seçenek olarak bu ülkelere sırf bu zekât gelirleriyle reel sektör yatırımları gerçekleştirebilirler. Böylece hem Müslüman kardeşliği pekişmiş olur hem de birçok insana istihdam imkânı sağlanır ve bununla birlikte üretimin önü de açılmış olur. Zekât gelirlerinin gerçekten yoksulluk içindeki ülkelerde yatırım aracı olarak kullanılıp kullanılmayacağı elbette fıkhi olarak tartışmaya açıktır. Nitekim bu konunun araştırılması ileri bir çalışma olarak göz önünde bulundurulabilir.
 - Nitekim öncelikle bu tarz yoksul ülkelerdeki kurumsal yapıyı oluşturma, sağlamlaştırma; kamu güvenliği, eğitim, sağlık ve hukukun üstünlüğü gibi meselelerin çözüme kavuşturulması vazifesi büyük ölçüde STK'lardan ziyade devlet mekanizmalarına düşmektedir. Zira bu sayılan kurumların sistemleşemediği bir ülkede zekâtın kalkınmaya etkisi oldukça düşük olacaktır. Ve zekâtın etkin toplanmasının- dağılımının gerçekleşmesi düşünülemeyecektir bile.
- Öte yandan bu ülkelerdeki İslami bankacılık oranlarının daha fazla veya daha az olmasının İslami kalkınmaya etkisi olup olmadığını söyleyebilmek oldukça güçtür. Zira yüksek oranda İslami bankacılık sektörüne sahip olan ülkelerin bazıları kalınmışken bazılarınsa yoksulluk sınırı altında binlerce vatandaşa sahip olduğu görülmektedir.
- Sırf bu verilere bakarak %7.46 oranında İslami bankacılık yapan Endonezya'ya karşın %21.33'lük bir oranla İslami bankacılık yapan Bangladeş'in çok daha yoksul olmasının sebebi olarak hiçbir şekilde bu rasyoları göstermek mümkün değildir. Öte yandan körfez ülkeleri arasındaki İslami bankacılık verilerinin en yüksek olduğu ülke Suudi Arabistan iken içlerinde en yoksul sayılabilecek ülke de yine Suudi Arabistan'dır. Ancak onun hemen ardından yüksek İslami bankacılık oranına sahip olan Bruney yoksulluğun en az olduğu ülkelerden biridir. Yine de bu iki ülkenin nüfusları göz önüne alındığında Suudi Arabistan'ın nüfusunun Bruney'e nazaran çok çok fazla olduğu görülebilir.
 - Öyleyse İslami bankacılığı en fazla yapan ülkeler arasında olan bu iki ülkenin birbirlerinden bu kadar farklı olmasının sebepleri arasında nüfus gösterilebilir ama kesin değildir. Kısacası bu veriler ışığında İslami bankacılığın İslami kalkınmaya etkisi hakkında bir şey söyleyebilmek oldukça zordur. Sözgelimi körfez ülkelerinde İslami bankacılığın fazla olmasından ziyade zengin yer altı kaynaklarına sahip olmaları ve az nüfuslu olmaları (Suudi Arabistan hariç) daha müreffeh bir hayat yaşamalarının sebebi olarak gösterilebilir.
 - Öte yandan İslami bankacılığın İslami kalkınmaya etkisi yoktur demek mümkün değildir. Zira yapılan onlarca çalışma İslami bankaların global ve bölgesel kriz zamanlarında konvansiyonel bankalara nazaran oldukça iyi performans gösterdiklerine işaret etmektedir.(Muhammad & Triharyono, 2019 ; Hussien et al., 2017 ; Setyawati et al., 2017) Ekonomik krizlerde güvenli bir liman olan İslami bankaların artması ve yaygınlaşması elbette İslami kalkınmaya olumlu etki edecektir. Ancak İslami bankaların konvansiyonel muadillerine benzeme riskinden kaçınması gerekmektedir.

Sonuç olarak İslami kalkınmanın temel unsurları içerisinde gösterebilecek en önemli şeylerin başında eğitim sağlık ve hukuk gelmelidir. Eğitime, sağlığa ve hukukun üstünlüğüne riayet edilmeyen bir ülkede kalkınmadan söz edilemez. Bunları üretim takip eder. Üretimden kasıt helal olan ve dinen mütekavvim sayılan mal ve hizmetlerin üretilmesidir. İslami üretimin nasıl olacağının ayrıntıları başka bir makalenin konusudur. Bununla birlikte üretimin vazgeçilmez bir kalkınma aracı olduğunu maksimum zekât potansiyelinin dahi kendisine yeterli gelmediği Bangladeş örneğine bakarak görmek mümkün. Bangladeş kadar yoksul olan onlarca ülke olduğu düşünüldüğünde İslami kalkınmanın en önemli unsurunun üretim olması kaçınılmazdır. Üretim toplam GSYİH'nin artmasını sağlayacağından zekât potansiyelleri de gerçekleştiği takdirde yoksulluk ortadan kalkmış olacaktır. Bütün bunlar gerçekleştiği zaman makul seviyedeki bir yoksulluk sistemli olarak dağıtılan zekâtlarla pekâlâ önlenebilir. Ancak zekâtın İslam'da bu kadar önemli bir yer tutması ve kalkınmaya bu kadar etki etmesine rağmen hükümetlerce yeteri kadar sistemleştirilmemesi, ülkelerin zekât potansiyellerini gerçekleştirememesi oldukça üzücüdür. Bu konuda hükümetlere düşen zekâtı teşvik edecek çalışmalar yapmak onu bireysel bir ibadet olmaktan veya STK'ların uhdesinden çıkartıp sınıflar arasında etkin dağılımını sağlamaya çalışmaktır. Keza İslami bankaların da öz dinamiklerine geri dönmesi ve ticari amaçlarını ikinci plana alabilmesi oldukça ehemmiyetlidir. Bu gerçekleştiği takdirde İslami bankacılığın artmasının ciddi anlamda ülke kalkınmasına ve halkın refahına zemin hazırlaması mümkün olabilecektir.

Kaynakça / References

- Ahmad, A. Y. (2015). Does Islamic Banking Help in Economic Development of Muslim Countries. *Journal of Islamic Business and Management*, 6(2), 19-39.
- Ahmad, M., Rashid, S. K., Ibrahim, U., & Oseni, U. A. (2015). The Legal and Regulatory Framework for Zakah and Waqf Administration in Kuwait: Lessons for Nigerian Zakah and Waqf Institutions. *International Journal of Business, Economics and Law*, 7(4), 9-21.
- Alhamami, M. (2016) Sukuk Comparison Between IDB (Islamic Development Bank) Case and Qatar Case. 76-83
- Alowaiyesh, W. S., Mohamad, M. T., & Noh, M. S. M. (2020). Development of Sukuk in The State of Kuwait, Its Challenges and Prospects. *Jurnal Syariah*, 28(2), 263-292.
- Apaydın, H. Yunus "HUMUS", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/humus--ganimet#1> (25.06.2025).
- Bahrain Islamic Bank (2024), Erişim: 25.06.2024, <https://www.bisb.com>
- Balarabe, A., Abdullah, M. F., Gwadabe, U. M., & Muhammad, A. J. (2023). History of Islamic Banking in Malaysia: A General Review. *International Journal of Islamic Products and Malay Civilization*, 2(1), 43-53.
- Boynukalın, Ertuğrul "MAKÂSİDÜ'Ş-ŞERÎÂ", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/makasidus-seria> (24.06.2024).
- Chapra, M. U. (1993). Islam and Economic Development. *Second Harvard University Forum on Islamic Finance*, 23-30
- Delima, B., Batubara, M., & Hana'an, D. S. S. (2024). Differences in The Zakat System in Qatar and Indonesia. *Journal of Accounting Research Utility Finance and Digital Assets*, 2(3), 899-906.
- Department of Statistics Malaysia (2025), Erişim: 09.05.2025, <http://www.dosm.gov.my/portal-main/release-content/poverty-in-malaysia>
- Dubai Islamic Bank (2024), Erişim: 25.06.2024, <https://www.dib.ae/about-us/our-history>
- El Mosaid, F., & Boutti, R. (2014). Sukuk and Bond Performance in Malaysia. *International Journal of Economics and Finance*, 6(2), 226-234.
- Embong, M. R., Taha, R., & Nor, M. N. M. (2013). Role of Zakat to Eradicate Poverty in Malaysia. *Jurnal Pengurusan*, 39, 141-150
- Eryılmaz, F., & Yüce, M. (2020). *Suudi Arabistan'da Katılım Bankacılığı ve Tarihsel Gelişimi*. Gece Kitaplığı.
- Escobar, A. (1988). Power and Visibility: Development and The Invention and Management of The Third World. *Cultural Anthropology*, 3(4), 428-443.
- Eşiyok, B. A. (2010). Osmanlı İmparatorluğu'nun Dünya Ekonomisine Eklemlenmesinde Bir Dönüm Noktası: 1838 Serbest Ticaret Anlaşması. *Mülkiye Dergisi*, 34(266), 67-108.
- Hameed M. Bashir, A. (2002). Property Rights, Institutions and Economic Development: An Islamic Perspective. *Humanomics*, 18(3), 75-91.
- Hasan, A. K. M. (2022). Prospects and Challenges of Issuance of Sukuk in Bangladesh: Lessons from Malaysia for Developing A Comprehensive Legal Framework for Bangladesh. *Dhaka University Law Journal*, 33(1), 163-184.
- Herianingrum, S., Supriani, I., Sukmana, R., Effendie, E., Widiastuti, T., Fauzi, Q., & Shofawati, A. (2024). Zakat as an Instrument of Poverty Reduction in Indonesia. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 15(4), 643-660.
- Islamic Financial Services Board. 2023. *Islamic Financial Services Industry Stability Report*. Kuala Lumpur, Malaysia, August.
- Kalkavan, H., Dinçer, H., & Yüksel, S. (2021). Analysis of Islamic Moral Principles for Sustainable Economic Development in Developing Society. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 14(5), 982-999.
- Khavarinezhad, S., Biancone, P. P., & Jafari-Sadeghi, V. (2021). Financing in the Islamic System and Sustainable Economic Development of Selected Islamic Countries. *European Journal of Islamic Finance*, 19(2021), 18-23.
- Marlina, L., Rusydiana, A. S., Hidayat, P., & Firdaus, N. (2021). Twenty Years of Islamic Banking in Indonesia: A Biblioshiny Application. *Library Philosophy and Practice* (e-journal), 4999
- Ministry of Religious Affairs of Brunei (2025), Erişim: 09.05.2025, <https://www.mora.gov.bn/SitePages/Jabatan%20Urusan%20Zakat,%20Waqaf%20dan%20Baitulmal.aspx>

- Mohammed, M. M., Tok, M. E., & Ali, S. N. (2020). The Potential of Islamic Finance in Reinforcing and Regaining Economic Stability in Qatar. *Journal of Economic Cooperation & Development*, 41(4), 191-217.
- Monir, M. (2024). Exploring Zakat Entities And Their Functions in Bangladesh: A Comprehensive Overview and Prospective Pathways for Amplification. *International Journal of Zakat*, 9(1), 29-46.
- Muhammad, I. (2019). Analysis of Zakat System in High-Income Islamic Countries. *The Journal of Muamalat and Islamic Finance Research*, 1-11.
- Nadzri, F. A. A., AbdRahman, R., & Omar, N. (2012). Zakat and Poverty Alleviation: Roles of Zakat Institutions in Malaysia. *International Journal of Arts and Commerce*, 1(7), 61-72.
- Qatar Islamic Bank (2024), Erişim: 25.06.2024, <https://www.qib.com.qa/en/our-profile/>
- Rehman, S. S., & Askari, H. (2010). How Islamic are Islamic Countries?. *Global Economy Journal*, 10(2), 185-198
- Salim, B. F., & Al Ani, M. K. (2015). The Impact of Islamic Banking Challenges and Opportunities on The Market Share: Evidence from Oman. *European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences*, 76, 28-37
- Sawmar, A. A., & Mohammad, M. O. (2019). Governance of Formal Zakat Institution in Saudi Arabia. *International Journal of Zakat*, 4(2), 23-40.
- Shahid Ebrahim, M., & Kai Joo, T. (2001). Islamic Banking in Brunei Darussalam. *International Journal of Social Economics*, 28(4), 314-337.
- Tabakoğlu, A., & Turan, M. (2017). *Türkiye’de Zekât Potansiyelinin Yeniden Tespiti. Tarihte ve Günümüzde Zekât Uygulamaları*, İSAV, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- The Assosiation of Religion Data Archives (2025), Erişim: 09.05.2025, <https://www.thearda.com/world-religion/national-profiles?u=171c>
- Uddin, M. A., & Masih, M. (2015). Finance, Growth and Human Development: An Islamic Economic Development Perspective. *Munich Personal Repec Archive*
- World Population Review (2024), Erişim:11.11.2024, <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/muslim-population-by-country>